

Több mint egy évtizede a hazai gyermekszínház élvonalába tartozik az Alföld Gyermekszínház. Ki tudja már hányadik generáció nő fel Várhidi Attila keze alatt? A mostani csapat is remek társulatnak tűnik. Ez derül ki a Bab Berci jót tesz című előadásból, amelyet ugyanazok az erények jellemeznek, amelyek a korábbi produkcióikat is meghatározták: a remek adaptáció, az egyszerű eszközökkel teremtett stilizáció, az energikus színészi játék, amely annak ellenére tűnik személyesnek, hogy a sodró erejű lendület mindig némileg zárójelbe teszi az árnyalatok megmutatását. Most is hatásos ötletekkel találkoztunk, amelyek – mint a legtöbb Várhidi-rendezésben – erőteljes groteszk színekkel jelenítették meg a történetet.

Ugyancsak a hazai gyermekszínház meghatározó egyéniségének tekinthető a bagi Fodor Mihály is, aki szintén már több remek csapatot nevelt fel. Legutóbb a Kerekes csoport előadását láthattuk. A csodamalac című produkciót ugyanazok az utánozhatatlan erények határozták meg, amelyek Fodor korábbi munkáit is jellemezték. Most is verses meséből indult ki, s ezúttal is a szövegmondás és a színházi játék egyensúlyára törekedett. A megformált, ritmusjátéknak is ható osztott narráció éppoly fontos az előadásban, mint a különféle helyzetek megjelenítése. Mindkettőben a játékosság dominál, amely olyannyira áthatja az előadás egészét, hogy a néző legfontosabb emléke róla az a könnyedség, oldottság, ahogy a kisiskolás szereplők létezni tudnak benne. Igazi gyermeki személyiségeket látunk, az ő megmutatkozásuk a fontos, s nem azok a (sokszor kiszámítható) színházi ötletek, stilizációs formák, amelyek csak az alapot teremtik meg ehhez.

Izgalmas gyermekszínházi műhelyt sejtet a budapesti Szivárvány Színház előadása. Az Almássy Bettina vezette csoport egy Fehér Klára-regény adaptációját mutatta be, úgy azonban, hogy rendkívül személyessé tették a második világháborús történetet. Az időnként az életjátékokra emlékeztető megoldások a kamaszkor érzelmi problémáira irányították a figyelmet, az vált hangsúlyossá a játékban, amely a gyerekek egymáshoz és a világhoz való viszonyában kortól és társadalomtól függetlenül örökké izgalmas.

Tarka mese

Szücs Mónika

*Árgyélus királyfi és Tündérszép Ilona. A népmese motívumai alapján írta: Divinyi Réka
Móricz Zsigmond Színház, Nyíregyháza*

Ritkán látni annyi gonddal, szeretettel és jókedvvel készített gyermekszínházi előadást, mint a nyíregyházi Árgyélus. A legszembeütőbb vonása az előadásnak a sokféleség, stiláris sokszínűség. Ez azonban itt nem zavaros eklekticizmust jelent, hanem jó ízléssel megteremtett gazdagságot, áradó játékosságot, felszabadult kreativitást. És éppen ennek a sokszínűségnek köszönhetően az előadás nemcsak a gyerekekhez tud szólni, hanem az őket kísérő felnőttek is remekül mulatnak rajta.

Tündérszép Ilona és Árgyélus királyfi jól ismert történetéből – számos helyen módosítva azt – Divinyi Réka írt mesejátékot a nyíregyházi társulat számára. Az átdolgozás sok helyen markánsabbá tette az egyes szereplők alakját, motivációját. Árgyélus, Nekemnyóc király egyetlen fia itt nem hagyományos mesehős: nem vágyik semmire, neki minden mindegy. Bár álmában időnként feltűnik egy arc, amit talán el kellene érnie, mégsem tesz érte egy lépést se. Mivel neki mindegy, hajlandó lenne feleségül venni az ármányos Métélyt, aki céltudatos fellépésével (és időnként varázssípja segítségével) uralma alatt tartja az egész tutyimutyi királyi udvart. A kertben termő aranyalmát (a mesével ellentétben) nem a király, hanem Métély akarja megszerezni, hogy általa örök szépséget és fiatalságot nyerjen. A népmese vén banyája helyett Métély lesz az, aki levágja Tündérszép Ilona haját, hogy majd ezzel próbálja megtéveszteni a királyfit. Árgyélus vándorútja is új állomásokkal gyarapodott: a Nappal, a Holddal és a Széllel való találkozás után a tenger alatti világba majd a holtak birodalmába is elvetődik a királyfi. Végül (csakúgy mint Csongor) ő sem jut el Tündérországba, vándorlása az aranyalmát termő fa tövében, apja kertjében ér véget. Itt kell kiállnia az utolsó próbát: Métély bűbája ellenére Ilonát választania.

Mesejátékában Divinyi Réka nem a mese mitikus-filozofikus rétegeit kívánta kibontani (bár azon a kérdésen, hogy ha sem a földön, sem a víz alatt, sem az élők, sem a holtak világában nincs, akkor vajon hol is lehet Tündérország, mégis elmélázik egy kicsit a végén a gyerek nélkül érkező felnőtt...), hanem kiváló játéklehetőségeket kínál, remek humorú jeleneteket írt. És a rendező, Tóth Miklós maradéktalanul ki is használja a felkínált lehetőségeket.

A történetet a lefekvés előtti mesélés szituációjába helyezi az előadás. A mesélő verses prologusa alatt pizsamászerű ruhákban párnákat szorongató álmos gyerekek érkeznek, és el is vackolódnak a tér két oldalán.

Belőlük választja majd ki a mesélő a történet kezdő jelenetének szereplőit, a királyi családot és Métélyt, ő maga pedig a jelenet adott pillanatában (egy felejthetetlen sapkát a fejére húzva) Botorként, Árgyélus későbbi hű szolgájaként lép elő. A történet végén sapkáját levéve ismét mesélőként szólal meg, hogy míg a háttérben a többiek önfeledt párnacsatába kezdenek, befejezhesse a mesét.

A színészek remek figurákat teremtenek az egy-két tulajdonsággal leírható mesealakokból. Az Árgyélust játszó Pezneházy Attila és a csak a hasára gondolni tudó Botort alakító Mészáros Árpád kivételével mindenki több szerepben is feltűnik. A szerepösszevonásoknak nincs kitüntetett jelentése, mégis néhány színész hasonló karakterű figurákat játszik. Róbert Gábort először teszetosza királyként látjuk; majd munkáját kicsit unó, de a napsugarak kényeztetését élvező Napként tér vissza; legközelebb a kicsit együgyű, mindenáron lányát, Moszatkat férjhez adni kívánó Polipkirályként tűnik föl; végül ő alakítja Árgyélus nagyapját is, III. Bánomisén királyt. A Gyuris Tibor által megformált figurák (Kamarás, Kutya, Szélkakas stb.) önérzetesek és némiképp arisztokratikusak, jellemzően választékosan beszélnek. Mégis számomra az általa életre keltettek közül az egyik legkedvesebb figura néma szereplő: az aranyalmát termő fa, „aki” bájos érdeklődéssel és őszinte aggódással figyeli a körülötte zajló eseményeket. Sándor Juli mind Borcsaként, mind pedig Szélként a gyerekek kedvence.

Van az előadásban jó néhány helyzet, kiszólás, amely más művekre utal, ettől válik még mulatságosabbá. „Ki oda belép, felhagyhat minden reménnyel”, magyarázza a Polipkirály Árgyéluséknak a holtak birodalmáról. Vagy Örkény Tótékját villantja fel például az a jelenet, amikor szegény Nekemnyóc király a királyné meg a királylány biztatása közepette kénytelen elismételni a Métélyt dicsőítő szöveget, mert „mintha nem mondaná elég lelkesen”. De többször ráismerhetünk a kultuszdarabbá lett Gyalog galopp egy-egy helyzetére is. (Például a holtak birodalmában tilos kimondani az „él” szót, ha valaki mégis megteszi, a holtak fájdalmasan összegörnyedve jajongani kezdenek.)

Ritkán látható igényességgel készült az előadás látványvilága (Díszlet- és jelmeztervező: Endresz Ágnes). Különböző színű és mintájú textilekből összevarrt hatalmas lepel borítja a hátsó falat és az egész színpadot. (Gyerekszobába készítenek ilyesfajta kézimunkát kicsiben ügyes kezű anyukák.) Ez a háttér alkalmas a legtöbb helyszín megjelenítésére. Mikor pedig Árgyélusékat elnyeli a tenger, az egész felemelkedik, lassan, ahogy a királyfi és kísérelője a vízbe süllyed, és alatta nyílik meg a vízi világ, és sereglenek elő a különböző vízi állatok (tengeri sünn, polip, halak, tengeri szivacs stb.) nagy fantáziával kitalált jelmezeikben. (A vízi lények mókás mozgását Ferencz Krisztina segített megalkotni.) A holtak országa is emlékezetes látványt nyújt a díszlet: a teljes sötétben ultraibolya fénnel megvilágítva groteszk ember nagyságú bábok kékesfehér kísérteties csoportja jelenik meg. A hatás nem is marad el, hosszú pillanatokig sikoltoznak kicsit félve, kicsit nevetve a gyerekek. Árgyélus és Botor (meg a királyi udvar tagjainak) kosztümje virágmintákkal díszített kedves, színes mesejelmez, Tündérszép Ilonának viszont (ahogy azt a kislányok elképzelni szokták) természetesen gyönyörű hosszú fehér ruhája van.

Külön kell szólni a darab sokféle stílust megszólaltató, nagyon igényes és szellemes nyelvéről. Némely szereplő (például a szertartásosan visszafogott Kamarás, vagy a tánc- és illemtanárszélkakas) megszólalásai (szinonimaáradatai) amellet, hogy választékosságukkal anyanyelvórának is beillenek, hihetetlenül mulatságosak. De megjelenik a szleng is – nem egyszerű poénként, hanem dramaturgiai indokolt helyzetben: a szeleburdi Szél beszél így, miközben a szélkakas zsörtölődve javítgatja. Olykor a sajtó nyelvének kedvenc közhelelyei is felbukkannak, például ha a szereplő szívesen elleplezne valamit. „Ez egy aranyalmának látszó tárgy...”, habogja Botor, mikor kiderül, hogy az ismét eltűnt aranyalma helyett egy valódi almát adott Métélynek. Állandó humorforrás a darabban az is, ahogy a szereplők köznapi, elkoptatott szavainknak (olykor tovább képezve azokat) egy adott szituációban új jelentést adnak. „Napfogyatékos”, mondják megvetően a napraforgóra. „Mi ez?”, kérdezi a Nap az Árgyélusék előtt sorfalat álló napsugarakat, mire ők kórusban felelik: „Tűzfal, felség!”

Ugyancsak a stílári sokféleség jellemzi az előadás akusztikus rétegét (Zene: Kazár Pál, zenészek: Pásztor Atanáz, Székely Szabolcs) is. Zörejekkel, hangeffektokkal kísérnek helyzeteket, történeteket. Továbbá minden fontosabb szereplőnek van egy „bemutató dala”, amelyben rejtett érzéseiről, titkolt szándékairól vall. Később aztán ennek a dalnak a fő motívuma jelzi az adott szereplő ismételt színre lépését (legérzékletesebb ez Métély esetében). Ugyanilyen felidéző funkciója van a „vándorlásdallamnak”: ez jelzi, hogy Árgyélusék újra és újra útra kelnek. De minden újabb helyszínt, birodalmat (kivéve a rideg és magányos Holdét) valamilyen zene vagy dal vezet be, megteremtve ezáltal a „hely szellemét”. Moszatka, a kis hableány ábrándosan énekel a fönti világról, a holt lelkek virgoncan subidubiznak, az éppen felkelő Nap házát természetesen a klasszikus popsztár dallama jelzi. A szeleburdi szélúrfiak pedig rapelve mutatkoznak be, hogy aztán a nem túl mély értelmű, mégis magával ragadó lendületű refrént („Fűjjük a szelet, fűjjük tovább...”) már a gyerekek sivalkodó lelkesedése (és ifjú szüleik átszellemült dúdolása) közepette énekeljék, táncolják a végén.

Jó színházat csak ott lehet csinálni, ahol a színházi alkotók igényes közönséget tudnak nevelni maguknak (ahogy az Kaposváron is történt). Tóth Miklós második nyíregyházi gyerekelőadása azt mutatja, hogy jó úton halad a színház közönségének nevelése. Az Árgyélust látva bízom benne, hogy még sokáig jó lesz színházba menni Nyíregyházára.

Talákoztam boldog színházcsinálókcal...

Czeizel Gábor

NEMZETKÖZI RENDEZŐK SZEMINÁRIUMA, Nürnberg, 2001. június 14-16.

Érkezés, megnyitó

Már maga a helyszín is megérne egy külön beszámolót. Mintha a félig kész Millenáris Parkba érkeznének: alig vagy teljesen lebontott ipari csarnokok, markológépek, földtúrasok, lyukak – és az egyik szegletben egy kék-fehér csempével burkolt régi-új épület, a Kachelbau. Ez az egyetlen épület a régi ipartelepen, amit egészében meghagytak (mellette lakópark épül, könyvtárral, egyéb kiszolgáló épületekkel), de ez az egész négyszintes épület a gyerekeké. (Már most, az építési terület közepén is. És a gyerekek jönnek, hozzák őket szüleik, láthatuk a szeminárium napjai alatt.) Nem csak színház, hanem gyermekmúzeum és cirkusz is. A régi gépteremben lelt otthonra 20 év után a „Theater Mumpitz”. Eddig Nürnberg különböző színházaiba befogadva működtek, folyamatosan mutattak be elsősorban számunkra ismeretlen darabokat, de sok köztük a klasszikus történet kortárs feldolgozása is. (És nem csak Grimm mesék! Volt Don Quijote és Nibelung történet is.) A „Kinder-museum” amolyan Csodák Palotája, ahol a gyerekek megismerkednek a világ dolgaival. (A hangyák tenyésztésétől a hajszálerekig minden kézzel fogható. Egy külön szinten nagyszüleink életterében kipróbálhatják, milyen kenyeret dagasztani, szappannal, kézzel mosni, budin ülni...) A „Circus” volt a legérdekesebb, azaz a legszokatlanabb egy magyar színházi embernek. Sajnos nem láttuk „működés” közben, de elképzelve leginkább a Kolibri Fészekre emlékeztet, csak hogy itt nem darabokat adnak elő testközvetben, hanem sokkal szabadabb, interaktív játékok történhetnek. Furcsa keveredése ez a színháznak és a játszótérnek, a gyerekek a különféle fura építmények közt maguk alakíthatják történeteiket. Itt kurzusokat is hirdetnek gyerekeknek, akrobatika vagy bohóctanfolyamokra járhatnak.

Ebbe a festékszagú épületbe érkeztek a világ különböző részeiről a rendezők, hogy... (most kerültem nehéz helyzetbe, hogy megfogalmazzam, miért. Mert volt haszna részemre, részünkre, de ezt nehéz hivatalos terminusokba fagyasztani.) ...találkozunk. Az ASSITEJ szervezte „International Directors’ Seminar”-nak hosszú a története, mindig más téma köré szervezik a megbeszéléseket. Idén az ENSZ „Civilizációk közötti dialógus évé”-hez kapcsolódva szervezte a találkozót a „Theater Mumpitz” és a Német Szövetségi Gyermek- és Ifjúsági-Színházi Központ. Téma: „Rettegés és remény. A valóság színpadra állítása a mai színházban.” Előre megkaptunk egy kétoldalas szöveget (nem derült ki, önálló jelenet vagy darabrészlet, sőt tulajdonképpen semmi sem derült ki belőle. Sem a helyszín, sem a szereplők mibenléte, sem bármilyen normális fogódzó, mellyel egy jelenet értelmezéséhez hozzá lehet kezdeni. Csak a két szereplő közti viszonyra történik némi utalás meg az alaphelyzetre.) Az első alkalommal kiderült, ez mindenkit enyhe szorongással töltött el, otthon nem nagyon láltunk fogódzót a jeleneten. Végül kiderült, a szervezők nagyon rafináltan gondolkodtak („vagy mi voltunk nagyon ügyesek), de erről később.

A megnyitó után mindenki bemutatkozott, mondott pár szót magáról. 27 ember adatait megjegyezni persze így nem lehet. Ez volt a bemelegítés. Ezután már sokkal érdekesebb és karakteresebb dolgok történtek. Az persze érdekes volt, hogy Ugandától Mexikóig, Izraeltől Ausztráliáig mindenfelől jöttek, s teljesen különböző hierarchiából. (Nemcsak az országok különböző „struktúrája” miatt, de volt pár tagú, itthon amatőrnek, bocs: alternatívának mondott társulat színész-rendezője és volt nemzetének komoly színházi szereplője is.) A szervezők komolyan vették a nemzetek közötti kommunikációt, tehát a protokoll utáni (még mindig plenáris) összejövetel már a dolgok lényegéhez vezetett. Az „otthoniak” kérdéseket tettek fel a „vendégeknek”, melyek a gyerekekkel történő dolgok különbözőségére világított rá. Ennek még semmi köze sem volt a színházhoz, viszont egymás megismeréséhez, megnyílásunkhoz annál több. Mert gyermeki mosoly került mindenki arcára, amikor megtudtuk, hogy Sri Lankán egy újszülött elnevezéséhez a csillagok állásán kívül valami ételnek az adott pillanati állapot is szükséges. Mert ilyen egyszerű, tehát lényeges kérdés volt az a hét, amiről ez az este szólt: Miképpen kapja nevét az újszülött gyermek, Mi az első szó/dal, amit hall, Mi a legfontosabb esemény, miután iskolába kerül, Mit kap ajándékba születésnapjára, stb. Két grafikus a válaszokat rögtön le is rajzolta, mely képek